

Drickandets historia i Europa och USA

Susanna Barrows & Robin Room (eds.): *Drinking Behavior and Belief in Modern History*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1991.

Under de senaste decennierna har det vuxit fram en relativt bred och omfattande historisk forskning kring alkohol och alkoholbruk. Redan tidigare hade det visserligen etablerats en omfattande forskning kring framförallt nykterhetsrörelsens framväxt och spridning, som utgick ifrån socialhistoriska frågeställningar. Nykterhetsrörelsen sågs i detta sammanhang främst som ett uttryck för vad som i Sverige har kallats "folkrörelsernas framväxt". Det var främst det organiserade nykterhetsintresset som stod i förgrunden och orsakerna till dess framväxt och spridning. Denna inriktning kom särskilt under 1980-talet att kompletteras av en forskning som mera inriktade sig på alkoholbrukets sociala och kulturella betydelse för olika klasser och grupper i ett historiskt perspektiv. Denna forskning inspirerades av det ökade intresset för antropologiska metoder och synsätt som fr.o.m. 1970-talet bredd ut sig inom historieämnet. Syftet var att "förstå" olika typer och former av drickande insatt i ett samhälleligt och socialt perspektiv.

Den samling uppsatser kring drickandets historia, som nu publiceras under redaktion av Susanna Barrows och Robin Room, presenterar en rad av de riktningar som vuxit fram inom detta fält under senare år. Volymen ger en bred orientering i ämnet. Boken är indelad i fyra olika avdelningar, som tar upp olika sidor av drickandets historia. Den första, "The many worlds of drink in Europe and America", belyser framförallt drickandets betydelse inom olika klasser och samhällsskikt i 1800-talets och det tidiga 1900-talets Västeuropa och Amerika. Här behandlar t.ex.

Thomas Brennan drickandets betydelse i Paris före revolutionen och Susanna Barrows skriver om krogens betydelse i Paris under Tredje republiken. Här finns också insiktsfulla behandlingar av krogar och salooner i Tyskland och USA under 1800-talet, skrivna av James Roberts respektive Madelon Powers. Särskilt Powers uppsats är intressant: här framgår hur bundet drickandet och krogen var till en viss social miljö och värld. När denna successivt försvann, som en konsekvens av en omfattande industrialisering, så minskade också saloonen i betydelse.

Andra avdelningen kallar redaktörerna "Politics, ideology and power". Här finner man bl.a. flera uppsatser som behandlar omständigheterna kring nykterhetsrörelsens framväxt; på Irland (George Bretheron) och i Harvey, Illinois (Ray Hutchinson). Här återfinns också den besynnerliga och dubbelbottnade historien om den kvinnligt dominerade nykterhetsorganisationen WCTU, skildrad av Ian Tyrell. Ray Hutchinson behandlar i sin lokala studie från Illinois ett tidstypiskt fenomen i USA under slutet av 1800-talet: hur stora industriarbetsgivare såg nykterhet som en förutsättning för industriellt arbete och försökte bygga upp "nyktra" kompanistäder under sin egen kontroll.

Den tredje delen, "The inebriate, the expert and the state", behandlar främst hur ökad nykterhet fr.o.m. 1800-talet blir ett åtagande för den framväxande, moderna staten. Här skildrar också Thomas Babor och Barbara Rosenkrantz hur det organiserade nykterhetsintresset i USA tar stöd av en alltmer professionaliserad vetenskap för att underbygga sin politik. Deras uppsats visar på ett förödande tydligt sätt hur "vetenskap" används för att underbygga de mest tvetydiga teorier kring drickande och alkoholkonsumenter — vilket sedan tar sig drastiska uttryck i den genomförda politiken.

I den fjärde och sista delen, "Perspectives on drinking and social history", finner vi uppsatser med varierande innehåll, som försöker närma sig förståelsen av drickandet i olika historiska skeden från olika teoretiska perspektiv. Här kan t.ex. nämnas Joel Ber-

nards försök att koppla samman den tidiga amerikanska nykterhetsrörelsen med äldre religiösa seder och bruk. Det som i hög grad händer under 1800-talet är, menar Bernards, att den urgamla, negativa synen på ett omfattande drickande lyfts fram som en symbolfråga, som får representera en rad "synder" och problem i det industrialiserade USA. Framväxten av ett organiserat nykterhetsintresse har mot denna bakgrund mindre samband med ett verkligt existerande problem, än med spörsmål av en mycket omfattande karaktär.

I den sista delen återfinns också ett försök av Marianne Adler att med hjälp av marxistiskt inspirerad antropologi (Godelier) se drickande som en symbolisk praktik, vars innebörd ändras med omfattande förändringar i samhället. Övergången från ett förkapitalistiskt till ett kapitalistiskt produktionsätt innebär bl.a. att drickande i form av "gift-exchange" (i Marcel Mauss' bemärkelse) feticheras under kapitalismen och får en helt annan innebörd. Men det kanske mest intressanta i denna del är Denise Herds uppsats om de färgades drickande och hur attityderna kring detta förändras under 1800-talet. Hon visar tydligt hur de svartas inställning till alkoholen förändras med de förändrade relationerna mellan svarta och vita under slutet av 1800-talet: hur de färgades vurm för nykterhet som ett medel att nå lika berättigande successivt framom sekelskiftet övergår till en romantiserad syn på alkoholen som en befriare.

Som redan har framgått presenterar den här föreliggande samlingen av uppsatser en bred provkarta på den historiska forskningen kring drickande och nykterhet som vuxit fram under de senaste decennierna. De allra flesta uppsatserna är intressanta och väl skrivna, och försvarar väl sin plats i en sådan här antologi. Det enda problemet är väl att den provkarta som erbjuds vid det här laget är ganska ålderstigen. Uppsatserna i antologin skrevs ursprungligen för en konferens i Berkeley 1984 och har uppenbarligen inte uppdaterats efter detta. Sedan dess har det dock runnit en hel del vatten under broarna — även inom detta

forskningsfält och särskilt på det teoretiska området. Det gör att en del principiella argument och teoriansatser i boken känns litet gammalmodiga. Det är synd och onödigt. Att föra fram en del modernare resonemang, uppdatera referenser osv. hade knappast inneburit något stort arbete för forskarna. Det har uppenbarligen sitt pris att vänta nästan åtta år med att ge ut en konferensvolym!

Men detta får inte överskyla samlingens stora förtjänster. Framförallt illustrerar antologin hur fruktbart ett historiskt grepp är när man vill förstå och förklara sådana komplicerade saker som drickande och nykterhet. Som redaktörerna framhåller i sin inledning är ett sådant perspektiv oundgängligt för politiker och samhällsvetare. För något som framstår som alldeles klart vid en genomläsning är att vad som uppfattas som "alkoholproblem" är något djupt problematiskt och historiskt föränderligt. Alkoholkonsumtion och seder och bruk har under historiens lopp fått vara bärare av en oändlig mängd kulturella, sociala och politiska innebörder och intressen. Boken påvisar också hur konflikter kring alkohol och nykterhet varit legio i Västeuropa och USA under de senaste två decen-

nierna och kommit att användas för de mest skilda politiska uppfattningar och syften. Ofta har kontroll av underklassen från en civiliserande statlig eller annan överhets sida motiverats i nykterhetstermer eller inom ramen för en sådan diskurs. Inte minst är det ju tydligt att det främst varit underklassens drickande som upplevts som ett "problem". Klass-, köns- eller rasmot-sättningar har fått ett av sina viktiga uttryck i kampen för eller emot organiserad nykterhet, vård av "alkoholister", lagstiftning kring alkoholfrågor osv. På motsvarande sätt har nykterhet i många fall setts som ett politiskt vapen av underprivilegierade grupper, som kämpat för ökade rättigheter.

Som den franske antropologen Levi-Strauss betonat är drickande och konsumtion av alkohol i de flesta samhällen något av det mest symbolladdade som existerar. Detta framgår tydligt när man tar del av den historiska forskningen kring nykterhet och drickande. Som politiskt fenomen är nykterhetsproblematiken följaktligen något av det besvärligaste man kan ge sig in på. Hur skall man egentligen definiera ett "alkoholproblem"? Hur skall man av-göra när artikulerade ståndpunkter i dessa frågor faktiskt i första hand är

bärare av andra sociala eller politiska intressen? Och om man t.ex. vill stävja vad man uppfattar som ett "alkoholproblem" så måste ju åtgärderna ha resonans i drickandets betydelse för den grupp det gäller — annars kommer politiken knappast att ha någon positiv effekt. Allt detta och mer därtill kan historikerna bibringa andra alkoholforskare — eller politiker. Den ökade insikten om problemens komplicerade art behöver inte leda till någon total relativism. Snarare till en bättre insikt, för att kunna identifiera de verkliga problemen, i takt med att man förstår hur kulturellt, socialt och politiskt minnerat detta fält faktiskt har varit och är.

Lars Magnusson

Rättelse

I Samuel Reuters och Christoffer Tigerstedts artikel i NAT 2/92, "Alkoholpolitiken i Norden sedan 1980", ingick två fel på s. 62. Figur 4 gällde realprisindex för sprit och v i n på Island (inte Finland, som felaktigt uppgavs), medan figur 5 gällde realprisindex för Norge (inte Finland).